

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
Универзитет у Београду
Факултет политичких наука

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

На седници Наставно-научног већа одржаној 28. новембра 2019. године именована је комисија за преглед и оцену докторске дисертације Марије Поповић, под насловом **„Процес трансформације НАТО идентитета након Хладног рата: НАТО као актер у решавању хуманитарних криза”** у саставу: др Филип Ејдус, ванредни професор Универзитета у Београду – Факултета политичких наука, др Саша Мијалковић, редовни професор Криминалистичко-полицијског универзитета, и др Немања Џуверовић (ментор), ванредни професор Универзитета у Београду – Факултета политичких наука. Након прегледа рада, Комисија подноси Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду подноси извештај

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

Кандидаткиња Марија Поповић (1987) дипломирала је 2010. године на Криминалистичко-полицијској академији у Београду са просечном оценом 9,63. Мастер студије на истом факултету, завршила је 2012. године са просечном оценом 10,00 одбравивши рад „Постхладноратовска реконцептуализација националне безбедности“. Од 2011. године запослена је у Криминалистичко-полицијској академији као сарадник, најпре у звању сарадник у настави, а од 2013. године у звању асистента. Од 2012. године је члан истраживачког тима на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја под називом „Развој институционалних капацитета, стандарда и процедура за супротстављање организованом криминалу и тероризму у условима међународних интеграција (бр. 179045). На основу искустава са пројекта, одабрана је да учествује као представник Криминалистичко-полицијске академије у радној групи

за израду Националне стратегије за спречавање и борбу против тероризма за период 2017–2021, као и у радној групи за израду Акционог плана ове стратегије.

Марија Поповић је до сада објавила више радова у часописима и зборницима радова, од којих је референтна публикација следећа:

Поповић, Марија, Допринос критичке школе концептуализацији људске безбедности, *Култура полиса*, бр. 23, година XI, Институт за европске студије Београд, 2014, стр. 67–76. (УДК 351.78:342.7, ISSN: 1820-4589, COBISS.SR-ID 199568391, линк: <http://kpolisa.com/KP23/kp23-II-2-Popovic.pdf>) **M 51.**

Одлуком Универзитета у Београду – Веће научних области правно-економских наука, од 20. фебруара 2018. године, кандидаткињи Марији Поповић је одобрена израда докторске дисертације **„Процес трансформације идентитета НАТО-а након Хладног рата: НАТО као актер у решавању хуманитарних криза”**.

У погледу форме и садржаја, дисертација је урађена у складу са правилима Универзитета и Факултета политичких наука: А4 формат, фонт Times New Roman, проред 1, маргине 20 мм. Дисертација заједно са списком коришћене литературе има укупно 174 стране, и уз то резиме на српском и енглеском језику, садржај и биографију кандидаткиње.

Сходно Правилнику о академској честитости Факултета политичких наука, дисертација је прошла проверу плагијата у програму *iThenticate*. Коначан резултат провере је 12% преклапања која се не односе на неправилно преузет текст већ на бројне библиографске јединице наведене у фуснотама, делове реченица који су општег карактера и списак скраћеница на почетку дисертације.

Дисертација кандидаткиње Марије Поповић састоји се из девет целина: увода, седам поглавља и закључка, по следећем редоследу: Увод; 1. поглавље: Трансформација НАТО-а након Хладног рата; 2. поглавље: Теоријски оквир; 3. поглавље: Уоквиривање хуманитарних питања: хуманитарне кризе као део НАТО мисије очувања мира и безбедности; 4. поглавље: НАТО као актер у решавању избегличке кризе: случај Косова и Метохије 1999. године; 5. Поглавље: НАТО и одговор на природне катастрофе: хуманитарна криза као последица земљотреса у Пакистану 2005. године; 6. Поглавље: НАТО и пружање помоћи цивилима у грађанском рату: либијска криза 2011. године, 7. Поглавље: Дискусија; и Закључак.

На крају је приложен списак коришћене литературе који броји 474 библиографских јединица и укључује монографије, тематске зборнике, научне чланке, радне папире, документа и интернет изворе. Поред тога, налази се и кратка биографија ауторке као и неопходне потписане изјаве о ауторству, о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјава о коришћењу.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања дисертације био је процес трансформације НАТО идентитета кроз улогу коју има у решавању хуманитарних криза. С обзиром на то да се ради о актеру који је од свог оснивања па до првог стратешког заокрета 1991. године имао јасно изграђен идентитет на основу улоге одбрамбеног војног актера, поставило се питање на који начин је НАТО трансформисао свој идентитет кроз улогу актера у решавању хуманитарних криза након окончања Хладног рата.

Основна претпоставка од које се кренуло у истраживању ослањала се на интерпретативистичку логику, а то је да су идентитети променљива категорија, и да се у динамичним условима постхладноратовског света стварају и мењају у процесима сложених интеракција и интерпретација. У том смислу, НАТО је, прилагођавајући се потребама новог окружења, почео са стварањем другачије слике од оне која се за НАТО везивала током Хладног рата, и редефинисао оно што НАТО традиционално јесте.

У складу с тим, дисертација је имала за циљ да објасни процес трансформације НАТО идентитета кроз укључивање у решавање хуманитарних криза. Упоредо, дисертација је настојала да објасни како се стварају одређена значења и представе, и како та значења и представе омогућавају субјектима учешће у одређеним праксама (уоквиривање). Такође, указано је на који начин се чува стечена слика како би постала део идентитета и учинила актера препознатљивим по тим праксама.

Дакле, дисертација је истакла све већи значај комуникације, интеракције и „наметања дефиниције ситуације“ у процесу друштвене (ре)конструкције идентитета. Истиче се да идентитети одређују ко или шта неко/нешто јесте, а самим тим и домете и правце деловања. Имајући у виду да су хуманитарне операције постале саставни део онога што НАТО ради, али и онога што НАТО јесте, недвосмислено је указано да наведена организација има визију сопствене улоге, али су и активности у којој га други

актери у препознају и ослањају се, од подједнаке важности за целокупан процес „уградње“ хуманитарних криза у НАТО идентитет.

3. Основне хипотезе од којих се пошло у истраживању

Општа хипотеза дисертације наводи да је НАТО је трансформисао свој идентитет конструишући решавање хуманитарних криза као део основних задатака и одговорности након Хладног рата. На основу опште хипотезе кандидаткиња је формулисала посебне хипотезе које се односе на учешће НАТО у хуманитарним операцијама, при чему, наводи да је НАТО: (а) идентификовао решавање хуманитарних криза као део свог постхладноратовског задатка управљања кризама с циљем очувања слободе, мира, безбедности и стабилности евроатлантске заједнице; (б) представио употребу сопствених капацитета као део решења хуманитарне кризе кроз сарадњу у безбедности и мулти-актерски приступ и (в) учешће у решавању хуманитарних криза легитимизовао кроз јавни дискурс истицањем моралних, принципијелних и разлога солидарности који произилазе из вредносног оквира Савеза.

У складу с тим формулисане су појединачне хипотезе за сваку од посебних хипотеза. Када је реч о првој посебној хипотези наводи се да је НАТО косовско-метохијску избегличку кризу 1999. идентификовао као део задатка спречавања ширења нестабилности на земље у окружењу, док је кризу изазвану земљотресом у Пакистану 2005. идентификовао као део задатка решавања сложене кризе с циљем спречавања ширења катастрофе и стварања других безбедносних проблема који могу постати претња региону. Истовремено, НАТО је хуманитарну кризу у Либији препознао као део задатка управљања кризом која се дешава „на прагу“ евроатлантског простора с циљем спречавања преливања безбедносних проблема из Либије на земље чланице Савеза. Када је реч о другој појединачној хипотези истиче се да је НАТО представио своје ангажовање као нужан допринос процесу координације међународног одговора на косовско-метохијску кризу 1999, као и допринос УН у повезивању хуманитарних актера и брзом отклањању последица катастрофе када је реч о Пакистану. У случају кризе у Либији, НАТО је ангажовање својих снага и средстава у хуманитарној операцији представио такође, као подршку УН, али и регионалним организацијама да се успоставе услови у ваздушном простору, на копну и води неопходни да се пружи хуманитарна помоћ либијским цивилима.

На крају, када је у питању јавни дискурс о легитимизацији акција наводи се да је НАТО интервенцију у косовско-метохијској кризи презентовао као принципијелну обавезу Савеза да брани вредности на којима почива, и то кроз заштиту цивила и њихових основних људских права, док је интервенцију у Пакистану 2005. презентовао као чин солидарности којим је НАТО дао допринос у пружању помоћи цивилима у случају природне катастрофе. Слична ситуација је са НАТО операцијом у Либији која је представљена као морална обавеза одбране вредносног система Савеза кроз пружање заштите цивилима и обезбеђење хуманитарне помоћи.

Спроведеним истраживањем су потврђене општа и посебне хипотезе. Међутим, провером појединачних хипотеза уочено је да у вези са појединачним хипотезама код треће посебне хипотезе постоје извесне разлике у легитимизујућем наративу. Оне нису довеле у питање потврђивање наведене хипотезе, али могу бити индиција да одређене активности НАТО-а у хуманитарном пољу бивају мање прихваћене од других. Управо због тога, закључак је да је коришћење хуманитарног наратива и означавање пракси НАТО-а хуманитарним интензивније што је ситуација спорнија са аспекта легитимитета и заступљеније код криза изазваних људским фактором. Наведено је битно имати у виду због могуће будућих акција НАТО у овом пољу.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Структуру дисертације чине увод, закључак и седам поглавља која су подељена у више потпоглавља.

У уводном делу дисертације наведени су мотиви за одабир предмета истраживања, постављени проблем истраживања, истраживачко питање и општа хипотеза. У овом делу представљени су још и извори и методе прикупљања података, временски оквир истраживања и кратак опис плана дисертације по поглављима.

У првом поглављу пружен је критички осврт на постојећу литературу која има везе са истраживачким проблемом и указује на питања којима се литература није бавила и који представљају основу за постављање истраживачког питања у овој дисертацији. Ово поглавље је подељено у две логичке целине. Прва целина се бави трансформативним путем НАТО-а од одбрамбеног савеза до безбедносне заједнице, јер се у дисертацији креће од чињенице да је НАТО у постхладноратовском периоду доживео трансформацију. Друга целина бави се елементима постхладноратовског

идентитета НАТО-а базираног на улогама које су дефинисане у Стратешким концептима НАТО-а од окончања Хладног рата.

У другом поглављу презентован је теоријски оквир, односно основни теоријски концепти на које се ослања истраживање. Теоријску основу чини симболички интеракционизам, који претпоставља дискурзивну природу стварности, односно то да значење одређене ствари, предмета и процеса није стална категорија, већ подложна реинтерпретацији и преобликовању кроз дискурс. На основу претпоставке да колективна значења конституишу идентитет, кроз промену тих значења у процесу интеракције и интерпретације могуће је утицати и на промену идентитета. У склопу овог поглавља детаљно је представљена и теорија идентитета заснованог на улогама, како би се објаснило да уместо друштвених особина које се актеру приписују, идентитет одређују дефинисане улоге, односно оно што актер ради и по чему се самоидентификује, као и по чему је идентификован од стране релевантног Другог. Како је у овом истраживању циљ био да објасни процес трансформације, надаље се у оквиру поглавља објашњава и теорија драматуршке акције, јер овај теоријски модел омогућава да се оствари увид у процес којим је одређена улога уоквирена и као таква постала део идентитета. На крају су објашњени основни концепти Гофманове социологије драматуршке акције: управљање утисцима и фрејминг (уоквиривање).

У трећем поглављу кандидаткиња се бави операционализацијом теоријског оквира на примеру самопрезентације НАТО-а која се врши кроз технике стварања и контролисања представа и значења уоквиривањем хуманитарних криза. У овом делу кандидаткиња гради целовит оквир који ће бити испитан у студијама случајева, па је у њему направљен костур сваке од наредних студија случаја који се заснива на објашњењу три међусобно повезана процеса: уоквиривање одређене хуманитарне кризе њеним стављањем у оквире НАТО стратешких задатака, предлагање решења за идентификовани проблем и НАТО допринос у њему, и рационализација учешћа НАТО-а у решавању хуманитарне кризе и бављење хуманитарним питањима уопште.

У четвртном поглављу представљена је студија случаја којом је објашњен процес уоквиривања НАТО као актера у решавању хуманитарне кризе изазване таласом одлива избеглица са Косова и Метохије у земље у региону 1998/99 године, непосредно пре, током и након ваздушних напада НАТО снага на СР Југославију. У петом поглављу представљена је студија случаја којом је објашњен процес уоквиривања НАТО као актера у решавању хуманитарне кризе изазване земљотресом у Пакистану 2005. године. У шестом поглављу представљена је студија случаја којом је објашњен

процес уоквиривања НАТО као актера у решавању хуманитарне кризе изазване грађанским ратом у Либији 2011. године. У дискусији, која је изнета у седмом поглављу, извршена је интерпретација резултата, изнети су недостаци и препреке приликом спровођења истраживања, као и питања која су отворена за нека будућа истраживања. У закључку су изложени главни резултати и закључци истраживања до којих се дошло на основу хипотеза постављених на почетку истраживања.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Наведено истраживање имало је за циљ да објасни процес којим је НАТО трансформисао постхладноратовски идентитет кроз учешће у решавању хуманитарних криза. Из наведеног је јасно да је предмет интересовања објашњење читавог процеса стварања наступа и креирања одређене представе, а не разоткривање разлога иза таквог наступа. У складу с тим, у дисертацији се тежило објашњењу како се кроз дискурс стварају одређене представе и значења и како оне обликују праксе субјеката и постају део њиховог идентитета. Допринос истраживања огледа се и у томе што се њиме показује важност коју има самопрезентација и нарочито уоквиривање у (ре)конструкцији идентитета, обликовању будућих праваца развоја одређеног ентитета и контролисању представе која се од стране других ствара о њему.

Поред научног, истраживање је пружило и практични допринос када је реч о примени Гофманових теоријских полазишта ван оквира микросоциологије. Иако Гофман важи за једног од најзначајнијих представника микросоциологије, његова теорија, по речима кандидаткиње, може имати и ширу примену у макросоциолошком окружењу. Гофманови постулати о начину на који се конструишу одређене представе и стварају значења могу да се примене и у ширем смислу. То се у случају НАТО првенствено односи на виртуелну интеракцију са публиком у виду јавних обраћања, пажљивог бирања садржаја који се поставља на званичне сајтове НАТО-а и сл. Данас се стварање одређене представе, уверења, утисака, креирање, као и чување имица и „остајање у улози“ доминантно врши обраћањем публици у виртуелном смислу.

6. Закључак

Комисија констатује да докторска дисертација Марије Поповић испуњава све предвиђене формалне услове прописане процедуром. Дисертација је урађена је у складу са прихваћеном пријавом. У раду се критички разматра проблем и доказују се хипотезе које су наведене у пријави. Основни делови рада и очекивани налази су наведени и образложени у пријави. Дисертација испуњава методолошке стандарде и ниво аргументације који се захтевају од научног рада.

Имајући у виду све наведено, Комисија истовремено указује да истраживачки проблем који је кандидаткиња обрадила показује, с једне стране, научну релевантност, а с друге, јасну усредсређеност на процесе који имају глобални домашај кроз промењену природу деловања НАТО-а. Општи циљ дисертације извире из потребе кандидаткиње да укаже на значај који оваква трансформација има по међународне односе, али и деловање других хуманитарних актера у самом пољу. У том смислу, докторска дисертација представља јасан допринос областима студија мира и међународне безбедности откривајући предности, али и недостатке оваквог начина промене идентитета.

Имајући у виду да је докторска дисертација **„Процес трансформације НАТО идентитета након Хладног рата: НАТО као актер у решавању хуманитарних криза”**, кандидаткиње Марије Поповић детаљно и уверљиво образложена, с јасним ослоном на широку теоријску и емпиријску грађу, као и да сам предмет истраживања представља оригинално усмерење, Комисија сматра да је рад испунио све предуслове за јавну одбрану, и предлаже Наставно-научном већу Факултета политичких наука да прихвати Извештај, формира комисију за одбрану у истоветном саставу и одобри јавну одбрану докторске дисертације.

Чланови Комисије:

Др Саша Мијалковић
редовни професор
Криминалистичко-полицијској универзитета

Др Филип Ејдус,
ванредни професор
Универзитета у Београду -
Факултета политичких наука

Др Немања Џуверовић,
ванредни професор
Универзитета у Београду -
Факултета политичких наука (ментор)

У Београду,
фебруар 2020. године